

Medo Pucić

(1821—1882)

Tad pod strahom divljih Janjičara
Iseli se lik od Vila sveti
Samo ona koja pjesme stvara
U pitomi Dubrovnik doleti,
I vještinom udesnih guslara
Narodnju nam nevolju posveti,
Tu i meni sad na krilu stoji
Mjerilom mi sve riječi broji.

Medo Pucić. — Karagjurgjevka I.

Ovijem stihovima iz epske pjesme „Karagjurgjevka“, u kojoj je opjevana slava i junaštvo Karagjorgja, prvoga osloboditelja Sumadije, Medo Pucić dovodi u svezu pogibiju kosovsku sa postankom pjesništva u Dubrovniku: Kada Turčin ovlada srpskijem zemljama, od straha divljijeh Janjičara iseliše se „svete“ vile, a vila pjesnikinja doleti u slobodni Dubrovnik, gdje je kroz toliko vijekova dubrovačke pjesnike nadahnjivala. I u naše vrijeme onaj nepresušivi izvor srpske poezije nagje dostojnog nastavljča u jednom ogranku prastare porodice vlasteoske, Pucića. I njega vila pjesnikinja nadahnjiva. Ona ista koja je pomoću vjestine udesnijeh guslara posvetila srpsku nevolju narodnju, da odatle narod crpe peaku za budućnost.

Ovijem je Medo Pucić udario pečat ne samo svojijem pjesmama, već ukupnomu dubrovačkomu pjesništvu. Taj je pečat: *narodni*

srpski. i ako se stari dubrovački pjesnici ne odlikuju baš svi narodnijem pravcem, ali je njemu bio dostatan srpski jezik kao obilježje narodnoga bića.

* * *

Kao što je Gundulić najslavniji pjesnik staroga slobodnoga Dubrovnika, tako je Medo Pucić najbolji pjesnik novoga Dubrovnika.

Kazasmo: pjesnik. Pravi pjesnici ne čekaju od poznijega narastaja da im tu vrlinu priznaje, oni sami to osjećaju i u pjesmi izraza daju. kao i naš Medo u stihovima:

Ta i meni sad na krilu (t. j. vila) stoji
Mjerilom mi sve riječi broji.

Po povjesničaru Cervi, porodica Pucića postoji od godine 800., to joj uspomene sizu tisuću godina u prošlost, a gotovo su toliko stare, kao što „onaj osebujni ustav dubrovački, što no je g. 743. postao time, da je osnovano vijeće, u kojega bi cijela vlast bila, a vijećnici su se zvali vlastela, te je na taj način postalo ono dubrovačko vlasteotvo, koje su poslije umnožali najodličniji građani i najglavniji srpski knezovi. i koje je do svrhe 19. vijeka sahranilo slobodu svoju i postalo najčišća dika naroda slovinskoga“. (v. Medo Pucić, Povjestnica Dubrovnika str. 4.).

Porodica Pucića bijaše po tankoj krvi u svezi sa mnogijem od najstarijih i najslavnijih dubrovačkih rodova, kao sa Gjorgjićima. Bundićima, Ranjinama, Bunićima, Menčetićima, Resti, Gradićima.

Rekao bi da je Među bilo sugjeno, kao jednomu od zadnjih potomaka Pucića, podignuti u svojijem djelima dostojni spomenik svojoj porodici, te joj ime ovjekovječiti.

Medo Pucić rodio se je u Dubrovniku 12. marča 1821., a roditelji mu bijahu Marko Pucić i Mandaljena rođena Bundić (Bonda). Bijaše po redu drugi rođeni, a stariji mu brat poznati Niko Veliki.

„Prije večere, na koju se je išlo ponajviše u ponoći, budući svi domaći sabrani u kući, stekli bi se naokolo gospoda i sluga; stariji i mlađji skupa, kakono svi jednaki pred nebeskijem ocem, ter bi se začela molitva večernja, poslije koje domaćica, ostavši sama s djecom i slugami, uzela bi često svećenički ton i izgovorila kratko slovo o kakvom moralnom predmetu. Tu večernju molitvu i to slovo ja sam (t. j. Matija Ban) slušao još lani (t. j. g. 1851.) u kući kneza Nika Pucića. Osebito molitva govori se još u mnogih

kućah, pak i sami stariji mornari ne zaboravljaju na pučini morskoj taj pobožni običaj“. (v. Zrcalo povjestnice dubrovačke od Matije Bana, u „Dubrovniku za g. 1849.“).

Ludo d'jete na majčinu skutu
Kad sam slušo ta viteška gjela
Pragjedova, nasih sokolova,
Slabalna mi još onadar duša
Tresla bi se majci u naruču . . .

pjeva isti pjesnik u pjesmi Ivanu Kolaru.

Ove dvije autentične izjave dvaju Dubrovčana, istinitijeh svjedoka odgoja i načina življenja u Dubrovniku, jasno pokazuju, kakav je Medo odgoj u svojoj porodici primio i da se ovaj kretaše u dvostrukom pravcu: u moraluom i patriotskom t. j. u ljubavi prema Bogu i Domovini. Još kad se k tomu nadoda da rogjenje Medovo pada petnaeste godine što je vojska Napoleonova kucnula na trošna vrata tisućgodišnjeg Dubrovnika, i tek se ta što je Austrijanac zamijenio Francuza, prirodno je da je bila za nj jača prisposoba između nekada i sada, naročito u jednoj tisućgodišnjoj vlasteoskoj porodici, što sâm Medo u „Cvijeti“ potvrđuje

.
Ama, Francuz, od Boga prokleti
Na njoga ću, dok je sile, jadat
I na ovom i na drugom sv'jetu,
On nam ote, božji dar, slobodu
Prirogjeno s koljenom gospostvo
I proda nas zakovano roblje!
Svakome se hoće nać lijeka,
Vlastelinu nikad ni do vijeka!

i da je žalost za izgubljenom slobodom bila intenzivnija, što pjesnik u pjesmi „Na grobu Danta Allighieri“ očituje:

Al naučih kak' solju gori
Tugji hljebac, kakvo li je breme
Ići tugjim stubam doli gori

Po svoj prilici Medo je učio prve nauke u rodnom gradu. Licej t. j. današnji gimnazij izučio je u Mlecima, a od 1841. do 1843. učio je prava u Padovi, koja je zatim u Beču proslijedio.

G. 1841. Jan Kolar, slavni slovački pjesnik, proputovavši gornju Italiju bješe se upoznao s Medom, o kojemu piše u svomu putopisu: „U Mlecima bijaše najznatniji i najzanimiviji novi moj po-

znanik gospodin Orsat Pucić, dubrovački vlastelin ili ti knez. To je Mladoslav od kojijeh dvadeset godina, krijevka stasa, krasne duše, plemenita duha i znatna pjesničkoga dara. — Na svenaučistu padovanskom dovršuje svoje nauke. Nekoliko svojijeh pjesama uručio mi je odmah u Mlecima, a nekoliko mi ih je kasnije poslao s pismom, koje u izvoru ovako glasi: Visokopocitani gospodine! Riječ ona — Slavjanstvo — a veće unutarnji njezin sluh, — koju ste meni vatreno priporučili prid Vašim odlaskom iz Mletaka, pružila je u srcu mome duge žile i prsi moje jakijem žarom razgorjela tako da ne mogoh uzdržati nadahnuta“

Od tada naš pjesnik putuje i radi.

Proputovao je cijelu Evropu s kraja na kraj. Divio se je na zapadu umjetnosti i znanosti, žalio je u svoğa naroda bijedu i ropstvo. Tražio je svomu ojagjenom srcu pribježište stalno, ali ga nije mogao naći. Tražio je da mu bude domovina „kao sunce prosvjetljena, slobodna kô more“, a ni jedno ni drugo njegovo nježno i patriotsko srce ne nagje. Njegov je narod još u tami i u okovima. Pa pita:

Zašta, zasta? u čemu li ja sagrajeh tesko?

Ill nije moja narav ko svačija druga

Kad ostalim što je dobro, meni je opako,

Ostalima što je radost, meni je poruga?

Pucić na svom gotovo vječitom putovanju upoznao se je sa velikanima zapada i Slovenstva, sa vladajućijem kućama, gdje je i nekoliko godina proboravio, što se iz njegovijeh pjesama i drugijeh spisa razabire. Njegovi biografi vele, da je od godine 1846. (ili 1844.) do 1848. proveo na dvoru Bourbonca Karla Ljudevita, vojvode od *Lucca*, kao društveni vitez i dvoranin, a poslije kao komornik vojvode od *Parma*. Medo se bjese upoznao sa ovijem dvorovima malijem ali veoma starijem još za svoga gjakovanja u Padovi. Mlad, učen i duhovit, a k tomu vlastelin, vjerujemo da će se biti nalazio dobro, i ako za kratko vrijeme; te je možda na malenom dvoru lukanskom, gdje se je gojila knjiga i umjetnost, gdje je vladalac bio i prijatelj slavenskog prosvjetnog nastojanja, — Pucić našao uspomenu nedaleke prošlosti slobodnoga Dubrovnika, kad je znanje i umjetnost u vlasteoskijem kućama cvjetalo.

U pismo Leger-u, profesoru slavistike u Parizu, pisao je Medo: „Počeo sam svoju karijeru s najstarijom europejskom dinastijom, s Bourbonском, a svršio sam je s najmlagjom, s Obrenovićima“.

Kad je g. 1868. od zlotvorske ruke poginuo Mihajlo, knez Srbije, tadanje namjesništvo pozove Pucića da bude učitelj i nastavnik nasljedniku prijestola, knezu Milanu. U ovom zvanju ostade Pucić u Biogradu, dok nije Milan zasio na kneževski prijesto. Prvo knez a kasnije kralj Milan, uvijek je gojio prema njemu laganu uspomenu, koju je i tužnom prigodom smrti njegove iskazao telegramom bratu Niku Velikom:

Gospodinu Niku Puciću

Zasluge za narodnu književnost kao i drag lični spomen na moga nekadašnjeg nastavnika a pokojnoga brata Vašega kojega duboko žalim, vode me da Vam izrazim svoje iskreno saučesće u žalosti koja je postigla Vas smrću njegovom. Vječna mu pamet i laku zemlja rodnoga grada.

Milan.

Od g. 1849. bješe se stalno nastanio u Dabrovnika, gdje je, osim godinâ (1868-1874) provedenijeh u Biogradu, zimu proveo u privatnom životu, a ljetu svake godine je putovao, te u Evropi ne bješe zemlje na istoku i na zapadu, na sjeveru i na jugu, koje se njegova stopa nije dotakla, čemu nalazimo dosta dokaza u pjesmama, kao i utiske koje bi s puta sobom ponio.

Njegovo putovanje uvijek bijaše skopčano s radom i poukom. Prijatelji i poznavici uživahu u njegovu pripovijedanju o doživljajima i utiscima s puta. *Ljekarna Sarićeva* i *Dubrovačka Štionica* bijahu stjecišta, gdje se učeni Dubrovčani okupljahu oko Meda, kao mentora i pomno slušahu njegove razgovore, koji se većinom okretahu oko narodnijeh potreba, koje Medu od mladosti pa do smrti bjehu glavna briga, te bez pretjeranosti možemo kazati: da je nastojanje i rad na narodnom polju jedino zaslagjivalo njegovo vlasteosko ucviljeno srce, iz čega je opet crpao nadu u bolju budućnost srpskoga naroda, te ga podržavalo i druge sokolio da ne malaksaju.

Rad Meda Pucića ima samo jednu karakteristiku i jednu misao. Po tome i ako siže u razna polja nauke i književnosti, ipak je cjelokupan i jedinstven. Ta opća karakteristika i misao radova Medovijeh jest: *narodna*. Sve što je pjevao i pisao svodi se na to da koristi i ukrasi srpsku književnost i nauku, i da narodu koristi.

Njegov se rad može podijeliti u tri grane: u *pjesnički, naučni* i *politički*.

* * *

Romantika, koja se je bila u Njemačkoj izlegla u drugoj polovini pregjašnjega vijeka i kojoj bješe zadatak da stare sredovječne priče iznaša, viteško doba crta, istočno pjevanje erpe, narodnu pjesmu diže i pučke legende objavlja, bijaše poluga kasnijem narodnom zanosu, koji je sastojao u tome: u narodâ buditi narodnu svijest, gojiti ljubav za slobodom i narode u narodnom duhu poučavati.

Ove ideje ovladaše cijelom Evropom. te nije čuda da nadahnuse srpske velikane Vuka Karadžića. Branka Radičevića, Njegosa i ost., kojima je bila zalaća da naš srpski narod prekaljaju novijem mislima i preporagjaju. I u Dubrovniku se usljed toga sastavi mala četica ali srćana, na čelu koje stajaše Medo Pucić. koji uz Bana, Kaznačića. Kazali. Vodopića i dr. poče neumorno raditi za narodno preporogjenje i osveštenje. U tome je Medo Pucić pravi velikan za Dubrovnik, a kao odsijev i za cijeli srpski narod. Odtuda i njegov pravac u književnosti romantičko-narodni.

God. 1840. naće naš pjesnik svoju pjesničku karijeru sa uježuom pjesmicom u kojoj se krije redoljubno srce. Pjesma je spjevana djevojci M . . . Ova¹⁾ prva pjesma Pucićeva izraz je vlasteoske i ujeduo demoradne svijesti njegove. Pjesnik dariva djevojku kitom cvijeća, koja je, ostanak premaljeća, na njegovu prozoru evala njegovom rukom zalijevana; još joj je ostala boja žuta, modra i crvena, ali jaoh vjetri smjeli miris su joj vas oteli Ona kita cvijeća nije drugo nego alegorija Pucićeva porodićnog grba, koji ima ove tri boje: zutu, modru i crvenu. A vjetri smjeli koji su joj miris oteli, nijesu

1)

Uzmi dušo kitu cvijeća,
Još ostanak premaljeća.
Na prozoru mom je evala
Mojom rukom zaliveća:
Boja joj je još ostala
Žuta, modra i crvena;
Ali jada! vjetri smjeli
Miris su joj vas oteli.
Ti je dušo primi milo
Sačuvaj je u svoje krilo . . .
Budeš li je njegovat
Ljubav će joj miris dat.

drugo do dogagjaji koji slobodu dubrovačku utrause, i s toga je ruža ostala bez mirisa, koji se može ljubavljju i njegovom nadoknaditi.

Izvor pjevanju svome kazuje sam pjesnik pjesmom Ivanu Kolaru. Još na majčinom krilu kao dijete potresao bi se kad god bi slušao za viteška djela pradjedova; kad je poslije postao mladić te je smjelo upitao prirodu:

„Zasto noga poda mnom mi skače?
Zasto ruka svud se pruža željna?
Zasta srce u prsili mi bije?“

Onda je došao Kolar kao pjesnik nebeski pa mu je rekao:

„Pjevaj diku junačkoga puka
Mržnju braće, narodno proklestvo,
Svakojake tuge i nevolje:
No daleko na tavnome nebu
Kaži zvijezdu slabe još sv'jotlosti,
Ona veća te veća postaje,
Približa se, žarke meće zrake
Dok zasija životvorno sunce,
Pjevaj sinko, Slav se preporagja!
I ja zgrabih gusle javorove
Pjesme pjevah na jednoj struni

I doista ta struja pjesnikovog pjevanja je najobiljnija; on ima srca za bole i patnje srpskoga naroda, za bojeve njegove za slobodu. zagrijeva se mišlju slavenske zajednice i grli jednakom ljubavljju sva plemena velikoga Slavenstva.

U istoj pjesmi i njegovo junačko srce progovara, jer da „riječ nosme plamen da iskaze kojim gori srce u junaka“, pa stoga nastavlja:

Ja sam čedo Crnogore lomne
Podajte mi perna buzdovana
Il lijepu diljku dzeverdanku.
Izvez'te me gje kosovi sude
Sad je vr'jeme bojak vojevati,
Krveu l'jevat, spasit domovinu . . .
A ne gudit po sljepačkoj gusli —

„Iz niza pjesama, što su potekle sa gusala pjesnikovih, odjekuje žarka ljubav prema svojoj dragoj postojbini, tuga za nekadašnjom slavom i moći slobodnoga Dubrovnika, oduševljenje za napretkom miloga roda srpskoga, žudnja za oslobogjenjem i ujedinjenjem njegovim, za slogom i veličinom slovenskih naroda, mržnja na sve one,

koji su vinovnici, da ne može da nastane doba slobode i žarki ponos prema velikim i uzvišenim uzorima čovječanstva.

„Glasi kojima pjesnik izliva ono što osjeća, natopljeni su je-drim, čistim čuvstvom a zanose nas lijepim mislima, koje su izraz duha, oružana znanjem današnjega naprednoga vremena.

„Pjesnička fantazija Pucićeva umije živim poletom i oduševlje-njem svojim da nas uzdigne sa gledišta običnoga života pa da nas na kri-ma svojim uznesu u više sfere, otkuda nam otvara perspek-tivu na ideale našega naroda, na velike uzvišene cijeli čovječanstva¹⁾.

Kraći, ljepši i istinitiji sud o Medovijem pjesmama lirskim u opće nije se mogao kazati od ovoga navedenoga.

Sada malo pabirčimo po njegovijem pjesmama, da nam slika bude potpunija i tačnija.

God. 1841. pjesniku se bješe pričimilo da osviću novi dani slobode srpskomu narodu, te ga sokoli nizom pjesama: „*Bosanske davorije*“

Mladi Srbi bud' mo mi

Braća jedne misli svi,
Misli sloge, misli slave,
Misli ljubve bratske prave,
U nas gleda narod sav.

.....
Neka pravi Srbin svak

Dobro pamti naš barjak,
On je crven, modar, bio
Megj ociljem krstaš mio:
U nas gleda narod sav.

.....
Oj kletnici kakva prava

Nad nama vam sila daje?
Krvava je to rasprava,
Protiv sili sila ustaje;
Ova brda, ovi gnji,
Ova polja, ove gore
Ove r'jake, ovo more
Od Boga je nama dar.

.....
Mi moramo osvetiti

Porušenu našu slavu,
Djeda, oca časnu glavu,
Ime sv'jetlo, srpski rod

¹⁾ S. V. Popović, koji je napisao u ljetopisu Matice Srpske ocjenu pjesmama Medovijem.

U pjesmi „Slavjanstvo“ Medo tekući sveg j za svojom cijelji kaže da su čuli usklik sa nebesa

Srbli, Rusi, Čehovi, Poljaci
Hrvat, Bugar, Moravci, Luzaci

koji svakog u pomoć viču te napokon kliču:

Vi nam zbacit ovaj jaram teški
Žisko¹⁾, Grozni²⁾, Dušane³⁾, Sobjeski⁴⁾
Pomozite s vrh nebesa,
Pa će slavska bit čudesa;
Sunasce, ti nam holje još sini
Da se slavni prosvijetle čini.

G. 1844. pjeva „narodnu pjevačicu“ simbol sile narodnijeh umotvorina, narodne pjesme, epopeju Kosovskog boja, gdje srpska država propade, epopeju Marka Kraljevića, u koga narodna masa postavlja nadu svom uskrsnuću; pa kad su stariji to izgubili s vida, obraća se omladini i veli joj:

Ti mudrija mome skutu
Oj mladosti sad poleti,
Tvoju pjesmu nadahnutu
Svome rodu sad posveti,
Narod sam ti može pravu
Vjekovječnu podat slavu.

Poslije svoga putovanja među Srbe i Hrvate, i posto se je poblize upoznao sa pokretom i glavnijem ljudima, nije mogao odoljeti videći tužno biće svoje domovine i bježi u Italiju (g. 1848), pa na grobu Danta⁵⁾ pita

I sloboda za kom toll hiti
Ljudsko sree da drugo nomari
Hoće l' sada i nas prosvjetliti?
Il jednako svi smo u pr'jevani
I napokon svijem nama prijeti
Jaram novi teži nego stari?

.

1) Žiska t. j. glasoviti češki vojskovođa i junak iz husitskijeh ratova.

2) Grozni t. j. Ivan Grozni, car ruski, koji je stekao velikijeh zasluga za rusku carevinu.

3) Dušan t. j. Dušan Silni, najmoćniji car srpski.

4) Sobjeski t. j. glasoviti poljski kralj, koji je oslobodio Beč od turske opsade.

5) Dante t. j. glasoviti italijanski pjesnik.

Tako prosjah. Starac se okrene
 Ganut mojim iskrenim moljenjem,
 I obredno blagoslovi mene
 Sveštenijem rukopoloženjem.

G. 1865. bjese Medo pri svetkovini Dante-ove slave, i tom je
 prilikom spjevao pjesmu Italiji, koju u cjelini prenasamo

Italijo čestita	Ono slavno bijaše	Sam se sili izmakne
Mati pjesnikova	I za mene vr'jame!	Guslar na planini,
Sam koj' duhom uzvine	Čarskim v'jenecem blistaše	Sam on pjeva slobodan
Božih do krugova,	Dušanovo tjeme.	Bož'oj u visini,
Stoprva se otrese	Vjere svud i prosvjete	V'jeran krstu časnome
Vjekovnih okova	Probijnaše sjeme,	V'jeran domovini
Pa već slavom svetkujas	Svud mi slavom disaše	Sam on narod predvodi
Diku si sinova!	Krasno srpsko pleme!	Ognjen stup istini.
Blago tebi, susjedo,	Ama bič me božlji	Ta mi pjesmu i danas
Vijek ti s' otvara	Turčin stigne kleti,	Najbolja je dika;
Da ponovsi i bolje	Opustoši državu	Njom ću slaviti i danas
Ta čudesa stara	Kudgogjer proleti,	Božijeg pjesnika,
Kojim um nam i sreć	Poruši mi gradove	Te u skupu izbranom
Od onda začara	Svali hram mi sveti,	Najmudrih jezika
Kak ti novom životu	Sreć, dušu, ruke mi	„Slava Dantu slava mu“
Dante put propara.	Da mu j' lancem spoti.	Srb će da zavika.

Italijo, slava ti	Sloboda je, sloboda
Bož'ja ugodnice.	Usklik naših grudi!
Veseli se, uživaj	Ko da žive poropski?
Nove si srećice,	Svi smo braća, ljudi!
Ali der, posestrimo,	Eto novu popjevku
Svrni meni lica	Meni guslar gudi:
Daj mi ruku, bogati	„Na mome se istoku
Stisnimo desnice.	Nova zora rudi“.

Kada se je srpska vojska g. 1878. primicala *Kosovu*, ispjeva
 pjesmu „Srbi na Kosovu“, kojom pozdravlja taj dogagaj davorijom
 punom žarkoga rodoljublja. i završuje ovijem stihovima:

Ove riječi što od srca lete
 Slavnog njogda Dubrovnika grada
 U v'jenac vi na spomen uplete
 Lazarovih vrsnika potomak,
 Ta „otпусти svoga raba, hoće
 Post'noćih Spasitelja“ sada
 Uskliknuti pod sjedinam, može
 Milauove mladosti nastavnik.

U Dubrovniku videći *pômu* (palmu), mašta ga vodi na misao tugjinstva; vidi inostranu biljku koja ne plodi a truže zdravo srce i čistu dušu naroda. Pa pjesnik zanesen kliče :

Oj tugjinstva jalnog se okani!
Stakoj zemlji Bog je način dao,
Vlagu, žegu skladom razgranao
Da svoj narod svojom hranom hrani.
Znano zelje želudac ne kvari
Kućno sukno nikad ne ostari,
A ko gleda na sokoljev let
Slabo e'jeni pifu i skrlet.

Oj pokle te previšnji nastari
Unom, silom, licem, r'ječi sličnom
Da nam budeš megju svijem dičnom,
Srpska zemljo dor za sebe mari.
Sta ćeš tražit misirskih oaza,
Vlaških¹⁾ čuda, njemačkih dokaza?
Iznesi nam svoje grude plod,
Kaži sv'jetu svoj junački rod!

Božoćnici raskotiše bruku,
Od savjesti sprdnju načiniše:
Grk i Latin krst nam omraziše
Vrancuz, Njemač i čast i nauku:
Al j' u tebe boža vjera čista
Još ti duša ko zlato ne blista!
Počuj samo glas srdaceša svog,
Uza te je, svemu sugja, Bog.

Ovo je uprav ogledalo Medove duše, ovo je njegov testament mlagjemu dubrovačkomu naraštaju, ova pjesmu srpska dubrovačka omladina naučila je na pamet kao naputak svome radu.

Nu megju najljepše proizvode Pucićeve vile ide *pjesnička priča: Cvijeta*. Cvijeta je i po predmetu i po kompoziciji i po pjesničkoj izradbi detalja najljepša priča što je ima u našoj srpskoj književnosti. U Cvijeti se opisuje onaj dio dubrovačke povijesti koji je Među kao kamen na srce pao, jer je tada prestala republika! Cvijeta, Miro, Drago, to je onaj prepletaj, koji se završuje zvučnijem akordom :

Reče Isus Magdaleni
„Oprasta se tebi grijeh

¹⁾ t. j. italijanskijeh.

„Jer ljubljase, zeno, mnogo.
Reče Isus Zudijam:
„Ko je od vas bezgrješan
Metul na nju prvi kam“.

Taj zvučni akorad, kako i u opće sva melodija, kojom nas je Cvijeta začarala, prozivjeće zanago i Dubrovčane i Dubrovnik.

O Cvijeti trebalo bi mnogo napisati, te s toga prekidamo, uvjereni da je naši čitaoci poznaju. Spomenućemo da se je Cvijeta ove godine pjevala u spljetskom pozorištu uglazbljena od Mira Berse, a *libretto* je sastavio pjesnik Josip Bersa, brat kompositorov.

Još je vrijedno spomenuti *Karagjurgjevku*, epsku pjesmu, u kojoj pjeva djela i smrt besmrtnoga Karagjorgja, prvog preporoditelja Srbije. U tri pjevanja je Medo razdijelio ovo epičko djelo, koje mu služi za njegove namjere kao i ostali sastavci.

Na koncu ne odoli Medo srcu a da ne spomene Dubrovnik. i vila sahranjujuć Karagjorgja ovako niže između ostaloga junake i gospodu s kojijem će se Karagjorgje susresti na onom svijetu:

Bugarskog ćeš naći Samuila
I Jasenja i s njim Borisića,
A s junačkog na primorju vrela
Vrlog Balsu, vrlog Crnovića;
Dubrovackih vidjećeš vlastela
Gundulića, Pucića, Cr'jevića;
Nac ćeš slavnu braću dva Jaksica,
Nać ćeš tuznog grofa Brankovića.

Ovijem završujemo naše razgledanje Pucićevog pjevanja.

Medo Pucić stoji svojijem prvijem pjevanjem na razmaku među romantikom i narodnom poezijom. Velika mu je zasluga, što naginje odlučno narodnome pravcu, te je tako prethodnik Branku i Njegošu. Pjevanje je njegovo natopljeno jedrijem čuvstvom, a smjeli polet misli izdaje pjesnika kao čovjeka, koji stoji na visini današnjega obrazovanja.

* * *

Ne manje bješe radin Medo na književnom i naučnom polju. U svijem tadašnjijem listovima književnijem naći ćete njegovijeh radova. Osim toga prevodio je s grčkoga i italijanskoga na srpski, a opet sa srpskoga na italijanski da upozna strani svijet s našijem pjesmama i pjesnicima. Piše prvu povijest Dubrovnika na srpskom

jeziku. Izdaje stare zanemarene pjesnike dubrovačke, te im proučava život, pjesme i vrijeme u kom su živjeli. Prepisuje stare srpske povelje i objašnjuje i t. d.

Da vidimo i pregledamo taj rad letimice bez nekoga utvrgjenoga reda, a nije ga se lako ni držati, prvo, što su svi književni i naučni radovi Medovi kao i pjesme prožete jednom mislju, pa s toga, i ako raznovrsni, teško ih je podijeliti; drugo, što je veoma mučno danas pribрати sve njegove radove po raznijem listovima raspršane.

Svakako ne ćemo pogriješiti tvrdeći da je Meda Pucića najviše zanimao Dubrovnik t. j. njegova povjest i književnost.

Kao djak na padovanskom srenaučistu piše, u tršćanskom listu „La Favilla“ niz članaka toliko zanimivijeh radi sadržaja koliko radi forme pod naslovom „Studi sugli Slavi“.

U tijem raspravama bavio se povješću, etnografijom, statistikom Slavenâ, narodnijem pjesmama, poslovicama i običajima. On prvi objavi Italijancima ljepote česke pjesme „Kraljodvorski rukopis“. potalijanči ulomak pjesme „dziazdy“ Adama Mickijevića, govoreći o Gunduliću preveđe italijanski najbolje epizode iz Osmanide.

Izdaje u Beču g. 1844. „Slavjanske antologije“ prvu knjigu. Ona sadržaje jedanaest najstarijih pjesnika iz 15. i 16. vijeka. On je htio ovom zbirkom pokazati da je već u ono doba naše pjesništvo imalo sve vrsti umjetne pjesme. U predgovoru antologije veoma kratko i istinito izriče svoje mišljenje o dubrovačkoj književnosti i naobrazbi ovijem riječima: „Jedini, ja mislim, primjer u dogodovštini svieta, Dubrovnik, sa sviem da bijaše za cielo od svoje braće odciepljen, i dobivaše iz tudjih zemalja sve svoje prosvjećenstvo i od toga ne primi nego samo ono, što se je s narodnim svojim običajima moglo slagati, tako da iz toga susretanja tudjinskih zivalja prirogjeni svoj slavjanski značaj dobi veću jakost i sjajnost“. Godinu dana za tim piše lijepu raspravu o pjesmama Ignjata Gjorgjića, te dolazi do zaključka da je Gjorgjića vodila misao: Pjesništvo osloboditi subjektivnoga biljega i podati mu biljeg objektivni, da bude izraz naroda, narodne svijesti i potrebe.

Kazasmo da je iznosio na vidjelo neštampane pjesme dubrovačkih pjesnika, pa osim spomenute antologije, štampao je (g. 1849.) pjesme Iva Bunića Vučićevića, oca Nikolice Bone, „Plandovanja“, tumači ih poduljijem predgovorom, crta život dubrovački u 17. vi-

jeku, te odatle pokazuje razliku sadašnjega Dubrovnika, te da mu se povrati stari lik za dobe pjesnika Bunića, veli, da bi „mjesto austrijskog zeughausa valjalo namjestiti crkvu božju, mjesto soldatske kasarne monastir plemenitih dumana, pred zvonikom povratiti opet mjesto kipu Orlandovu sa slobodnom zastavom na štapu (Sto danas imamo. — Primj. piščeva), povratiti u staroj stolnoj crkvi prekrasnu krstionicu, koje se mi, što se nismo jučer rodili, liepo spominjemo, a koju je dao razvaliti gjenero, da dobije više svjetlosti u svome burreau-u — Bog mu dao vječnu svjetlost! valjalo bi da mjesto siromaštva bude bogatstvo, ogromno bogatstvo, mjesto nadutosti ozbiljuost, mjesto tuge i nevolje radost, mjesto tudjinstva nasinstvo“. Tumačeći značaj Bunićevijeh pjesama razjašnjuje ujedno i svoj pjesnički rad i zalosne prilike sadašnjega vremena, te bolno kliče: „Pali smo, braćo, duboko pali, a osobito mi Dubrovčani tako pali u svemu, da danas nahodimo razliku više izmedju nas i našieh otaca, nego izmedju njih i ljudi starodavnieh vremena. Gdje vam je ona njihova prostodusnost i ozbiljnost, ono njihovo veselje, ona njihova sloboda?“ Još ima Medovijeh radova o dubrovačkoj književnosti, kao vjekopis glasovitoga Dubrovčanina Anselma Banduri (1671-1742) najglasovitijega dotle numismatičara na svijetu i t. d.

Dubrovnik je slavan radi svoje prošlosti, s toga se Medo laća teška posla: pisanja dubrovačke povjesti. Težak i pretežak posao. Uči povijest, nalazi kronike Restine, prevagja, popunja i skraćuje ih. Prvi dio „Povjesnice Dubrovnika“ size do godine 1423. Povjesnica Pucićeva, osim promjena kojima je pisac donekle *modernisao* kroniku Restijevu, ima tu zaslugu, da je prva povjest dubrovačka napisana srpskijem jezikom.

Da bi povjest svoga rodnoga grada vjerno poznavao, učio je u dubrovačkom arhivu stare listine, te pripisivao i stampao ih u dvije knjige u Biogradu pod nazivom „Spomenici Srpski“ t. j. pisma dubrovačke republike kraljevima, despotima, vojvodama i knezovima srpskijem. Da se razumiju prilike koje su potakle ta pisma, Pucić je u predgovoru priopćio kratku dubrovačku povjesnicu onoga doba (od 1358. do 1423.), a to nije nego nastavak njegova izvadka i prijevoda kronike Restijeve. O ovijem spomenicima ima pisama najviše ćirilicom pisanijeh, koje je pisao Kristoforović srpski kancelar, pa nekoliko latinskijeh i italijanskijeh.

Vidi se da je odavna Medo mozgao kako da upozna Italiju s našijem narodom, te još kako smo vidjeli, dok je u Padovi učio, pisao je italijanski u tršćanskom listu „la Favilla“ o našijem stvarima. Tu je svoju namjeru u više navrataka vršio, dok je nije izvršio napisavši učenu raspravu g. 1867. u najboljem italijanskom časopisu „Nuova Antologia Italiana“, o čemu kasnije.

Kada je Medo bio u Napulju g. 1853. i učio lijepu Italiju, našao je u predjelu Molise malu srpsku naseobinu, gotovo od četiri vijeka onamo preseljenu, koja je usprkos elementu italijanskom te je odasvud kruži, uzdržala jezik, običaje i navade svoje srpske matice. Medo javlja prvi svijetu o toj srpskoj oazi, te štampava u „Osservatore Dalmato“ g. 1856. pisma koja mu je pisao o tome prof. Ivan de Rubertis, Slovinac iz „Acquaviva delle Croci“. Poslije ta pisma izagjoše i na po se u knjižici a ima i njihov prijevod na naš srpski jezik. Za harnost pak našem Medu, koji je otkrio te Slovince ona naša braća, pečataše g. 1866. u Campobasso „Le poesie serbe di Medo Pucić volgarizzate da Giovanni de Rubertis Italo-slavo“, koja je knjiga već doživjela i drugo izdanje. U toj knjizi ima pismo Medovo prevodioca i izvorna himna na italijanskom jeziku „Saluto della Serbia all'Italia nella Festa Dantesca di Firenze“. U ovom podužem pismu Pucić ističe narodni duh i kraj svojijeh pjesama; da se bolje razumiju njegove pjesme govori o slavenskijem apostolima Ćirilu i Metodu, o političkom i književnom razvitku slavenskom. Pošto su Slaveni, veli, morali vječito ratovati proti Turcima, Madžarima, Nijemcima i Greima, bio je književni život Slavena priječen, te za to oni nijesu do sada mnogo stvorili. Ipak, kaže, da se mogu spomenuti neke velike zasluge poljske, češke, ruske za znanost i umjetnost, a za lijepu knjigu u *Srbiji se proslaviše pjesnici dubrovački*. O Hrvatima ne spominje ništa. Zagovara učenje i poznavanje Slavena sa strane Italije podizanjem na prvijem svenaučijstima stolice za literaturu Slavena. Napomenuv vrijednost, postanak i širenje našijeh narodnijeh pjesama, veli, da su najljepše one najstarije o XIV. vijeku, o slavi cara Dušana i o kosovskoj katastrofi, pa ističe baš tu činjenicu, da je isti onaj XIV. vijek, kad je pojezija Danteova svaku drugu u Italiji natkriljivala, bio takogjer i za srpsko pjesništvo slavan.

Za karakteristiku današnjijeh prilika interesno je spomenuti da je Medo Pucić pri svetkovini Danteove proslave u Firenzi 15.

maja 1865. zastupao *Društvo za poviest i starinu jugoslavensku u Zagrebu* i spjevao pjesmu: „*Pozdrav Srbije Italiji kod svetkovine Dantea*“. Koliko god Dr. Fr. Marković nastojao oslabiti ovu činjenicu riječima „Razumije se, da izbor naslova pjesmi nije prema zastupničtvu pjesnikovu, nego je samostalan, osoban“, ipak fakat ostaje da je naš pjesnik zastupajući jeduo hrvatsko znanstveno društvo pozdravio svečanost Danteovu u ime Srbije a ne Hrvatske, što s jedne strane najbolje osvjetljuje srpsko osjećanje Medovo, a s druge strane dokazuje da se u Zagrebu onda nije mislilo kako danas.

Još ranije je Medo vršio svoju zadaću da upozna Italiju sa slaventvom, i to u dva maha. G. 1849. izdaje u Zadru djelo o srpskom narodnom pjesništvu: „*Dei canti popolari illirici*“. Tu je preveo nekoliko Mickijevećevijeh predavanja u College-u de France, pa pridodao potpune tekstove svijeh onijeh junačkijeh i ženskih narodnijeh pjesama, koje Mickijević u predavanjima spominje, i mnoge svoje povjesne i književne opaske. Svrha je njegovu djelu, veli, da probudi ljubav za onu divnu posve samoniklu svojinu našu, koja se zove: *Narodne Srpske Pjesme*. U predgovoru kazuje, zašto na mjesto Mickijevećeva naziva *srpske pjesme* služi se ovdje nazivom *canti illirici*, jer da hoće tako italijanskom čitaocu naznačiti običnijim premda manje tačnim izrazom onu zemlju, čije su te pjesme svojina. *Puciću su narodne pjesme svojina one česti Slavena, koji su žitelji Slavonije, Srbije, Crne Gore, Bosne, Hercegovine i jednoga dijela Dalmacije, te koji su u sredini među Bugarima i Hrvatima, govore najljepšim narječjem i imadu najljepšu književnost*. A to su Srbi.

Koliko je Meda Pucića zanimala narodna pjesma dokazuje njegov prijevod govora Josipa Bodjanskog, ruskog profesora, na italijanski, te ga stampao u Zadru pod naslovom: *Della poesia popolare slava*, discorso di Giuseppe Bodjanski; versione dal russo di Orsato Pozza.

Svaki književni list nalažao u Medu pomagača i saradnika, a osobito časopis „Dubrovnik“ i list „Slovinac“.

Kad se je g. 1878. zametnula misao da se osnuje u Dubrovniku književni list „Slovinac“, kao nastavak pregjašnjijeh izdavanja „Dubrovnika“, eto Meda na čelu slovinčeva književnog odbora, te i ako je Medo sa svom dušom Srbini što je u svemu pokazivao a nikad tajao, ne zazire od sloge između Hrvatâ i Srbâ, što više, zago-

vara duševno spojenje i dvaju krila našijeh, Slovenaca i Bugara, koji sa sredinom gdje su Srbi i Hrvati, sačinjavaju Jugoslavenstvo. U ovome duhu spjevao bješe Medo veoma lijepu pjesmu, čim je dokazao širi pogled, te ne odričući se svoga narodnoga srpskoga imena preporučivao i zagovarao je slogu između jugoslavenstvenih plemena.

Medo klasički naobražen osobito je njegovao grčku književnost, što je dokazao prevodeći Odiseju Homerovu. U klasičkoj mirnoj poeziji nalazio je pokoja i mira. Nije odabrao ratoborne Ilijade, više mu je prijala Odiseja; ta i Pucić bijase uvijek putnik po dalekomu svijetu, putnik, koji čezue za svojom pravom, to jest slobodnom domovinom, koju harče drugi, kao ono Odisejevu očevinu prosci na Itaci (v. Medo Pucić, napisao Dr. Fr. Marković str. 30.).

Na kraju ovoga nepotpunoga književnoga i naučnoga pregleda radova Medovijeh, spomenućemo jednu njegovu radnju od g. 1858. o „Ljetopisu crkvenom XVII. vieka“. Medo navodi iz rukopisa više ulomaka, ponajviše o sv. Cirilu i Metodiju, te o staroslovenskom bogoslužjenju u Moravskoj, Bugarskoj, Srbiji; o sv. Savi srpske zemlje arhijepiskopu i t. d. Pucić u ovoj radnji dokazuje da je pisar toga crkvenoga ljetopisa bio Peraštanin Andrija Zmajević, komu je grobna ploča u crkvi peraškoj, a piše na njoj da je bio g. 1676. arhijepiskop barski i đukljanski i *regni Serbiae primas*. „Iz ovoga nadpisa, kaže Pucić, vidimo slavni običaj svete rimske crkve, koja, kako je jednom pripoznala srbsko kraljevstvo, tako se je svedj ne samo za njega brinula nego još svedjer je tursko carstvo gledala kako privremeno nasilje, a srbsko kraljevstvo kako zakonito, pravo i neugasivo, te je za nj svedj postavljala crkvene njezine poglavice: „*primas regni Serbiae*“. S ovijem u savezu nastavlja: „Arhibiskup Andrija Zmajević u sve doba svoga vladanja bio je u velike čašćen ne samo od katolika, nego i od Turaka, dapače i od hrišćana; živio je u Paštrovićih, gdje su svi ljudi iztočnog izpovjedanja, a Bašić pripovieda, da bi ga isti kalugjeri došli moliti, neka u njihovoj crkvi ovrši službu na njegovu, a u Coletia čitamo, kako jednoč iz kraljevskog onog samostana, koga vele da je Kosava udova Vladislava kralja srbskoga sazдала. iguman u ruhu svetčanom i svi samostanci u provodu svetčanom u susret mu dodjoše i u crkvu ga uz sveto pojanje uvedoše. Plemeniti u istinu primjer narodne ljubavi prema čovjeku poznate krieposti, koja je jača nego sve one mnogovječne omraze, koje razdielivši liepi srbski narod bacije ga u propast, (Naš kursiv. — Primj. pišćeva).

Iz ovijeh redaka izbija plemenita duša Medova koja vjersku nesnošljivost osugljuje, i u njoj nalazi propast lijepoga srpskoga naroda, a u isto vrijeme iznasa povjesni dokaz za srpstvo zemalja, koje nam se danas umjetnom i novoskovanom narodnošću hoće otugjiti u ime katoličke crkve(!), a sama glava katoličke crkve bijaše dala naslov *Primas regni Serbiae* arhijepiskopima barskijem, pod čiju jurisdikciju potpadahu zemlje koje danas zovemo: južnom Dalmacijom Bosnom, Hercegovinom, Srbijom, Starom Srbijom, Crnom Gorom i sjevernom Arbanijom: ove zemlje razumijevase glava katoličke crkve pod nazivom *regnum Serbiae* (srpsko kraljevstvo), a arhijepiskop barski bijaše *primas* t. j. poglavica njihov u duhovnom pogledu. *Iz ovoga slijedi da glava katoličke crkve nije odricao srpsko ime zemljama kao što su: južna Dalmacija, Bosna i Hercegovina, što više ga (t. j. srpsko ime) je proglasio jedinijem i zakonitijem prozvaši crkvenog pastira* sljedbenikâ katoličke crkve u spomenutijem zemljama „**Poglavicom kraljevstva Srbije**“ = *Primas regni Serbiae*.

I ovo nas uči Medo Pucić. A ne treba zaboraviti da bijaše dobar katolik.

* * *

Medo Pucić ne bijaše političar u pravom značenju ove riječi. On se je politikom veoma malo bavio, te da nije za sobom ostavio spisâ i u tom pravcu, ne bi znali što o njemu kazati kao radniku na političkom polju. Osim toga njegovi slobodoumni nazori bijahu u diametralnoj oprjeci s razvitkom našijeh političkijeh stranaka. Kao čovjek, koji je stajao na visini današnjeg naobrazovanja, kao čovjek širijeh pogleda i pjesničke prirode, teško bi se bio upustio u političke borbe, kojijem više puta upravljaju niske strasti bez ideala i morala. Da i nije ostavio spisâ političke prirode, ipak iz njegovijeh pjesama, te književnijeh i naučnijeh radova lako bi bilo sastaviti njegovo političko vjerovanje, koje od glave do pete odaje srpskoga patriotu u pravom značenju ove riječi.

Kad u našoj pokrajini bješe nastala narodna borba protivu tuđinske bujice, koja prijetijase dajbudi narodnom karakteru naše obale t. j. otokâ, gradova i varoši, uz onu odabranu kitu, kojoj pripadase Niko Veliki Pucić, Dr. Miho Klaić pristajase i Medo Pucić.

Ratovi za oslobogjenje koje je vodio srpski narod, narodni preporod na prosvjetnom polju začet Vukom, te prihvaćen i od Hrvatâ

po Gaju, djelovao na izabrane duhove i oduševljavahu spomenute narodne rodoljube.

Program njihov u početku odgovarao njihovom shvatanju idealističkom odnosaja u Austriji. Posto bijaše silan i moćan protivnik (t. j. Autonomna stranka), koga je trebalo potisnuti sa gospodujućega položaja u pokrajini. s toga se je tražilo radikalno sredstvo da se do toga što prije dogje, te se je odmah prihvatilo geslo: sjedinjenje. A s kijem? Ne ostajao već Hrvatska i Slavonija. Onda vladao zanos. Nije se obraćalo dovoljno pažnje na posljedice toga koraka, niti se je uzimao u obzir geografski položaj, niti budućnost, u koliko je umrli čovjek može predvidjeti. Onda se je dajbudi u Dalmaciji shvatalo i vjerovalo da k jednomu cilju vode: i ratovanje za slobodu Srbije i Crne Gore, i bune u Bosni i Hercegovini, i narodni pokret u pokrajini. Vas javni život bijaše prožet ovom misli.

Medo Pucić bijaše veliki um koji je daleko sizio i duboko pro-nicao, jednakom je ljubavi ljubio sve Slavene, a naročito Srbe i Hrvate, ali istodobno osvjedočeni Srbin. Cijenimo da nijesmo daleko od istine, ako naglasimo, i ako se Medo u početku narodne borbe slagao s ondašnjim prvacima narodne stranke, da ne bi bio nikada onako i onoliko kasnije zastranio kao oni, jer što mnogi ne mogahu ili ne hoćahu uvidjeti, već je on g. 1867. uvidio i razumio, što je najbolji dokaz njegove političke zrelosti i bistrog shvatanja.

Glavna tačka programa narodne (srpsko-hrvatske) stranke onda bijaše sjedinjenje ili ti združenje naše pokrajine s Hrvatskom i Slavonijom, . . . jer se je mislilo da je to najbolje sredstvo da se protivnik narodni odstrani i nepogibeljuim u narodnom pogledu učini.

Razlozi koji su vodili Dubrovčane i Bokelje da pristanu na ovaku politiku, bijahu sa svijem različiti od onijeh dalmatinskijih. Onda se nije shvatalo pitanje sjedinjenja ili združenja u kasnijem ili ti današnjem svehrvatskom duhu, već se je mislilo na neku jugoslavensku konfederaciju, što Ivan Kukuljević¹⁾ u pismu na Meda Pucića potvrgjuje. Sam Medo Pucić u člancima u „Pozoru“ od g. 1860. i 1861. nije nikada upotrebljavao riječ *sjedinjenje* već „*združenje s Hrvatskom*“ i „*družba s Hrvatima*“, pa nije ni sebe ni Dubrovčane priznavao Hrvatima, već je uvijek naglasivao „*mi i Hrvati*“, a za Hrvatsku i Slavoniju govorio da u njoj živu Srbi i Hrvati.

¹⁾ v. „Pozor“ br. 1. g. 1861.

Godine 1861. u 16. broju „Pozora“ izjasnio se je Medo Pucić „o družbi s Hrvatima“ ili ti „zdruzenju s Hrvatskom“. U onome članku razvija pisac dubrovačke rozloge za združenje, te odmah u početku kaže da su drukčiji od dalmatinskih, jer da Dubrovnik nije imao u prošlosti nikakvih odnosa s Dalmacijom, a da u sadašnjosti nije okusio nikakva dobra od njemačke zadarske gubernije, te da ne mora za njom plakati. Sama pomisao da bi u Dalmaciji „naslonivši se“ na Hrvatsku i na dalje u kreposti ostala sadašnja administrativna autonomija zadarske gubernije, probudilo je u njemu nepovjerenje — koje Ivan Kukuljević nastoji odstraniti — jer veli: „U naravi je da nitko neostavlja svoje za preuzeti tugje, ako barem to tugje nije bolje od onog svoga: pa kako bi mogao Dubrovčanin do toga doći da pomisli da je *sadašnje* dalmatinsko ime bolje nego dubrovačko?“ U jednu riječ vidi se da nije Medu Puciću kao slobodoumnomu sinu slobodnoga negda Dubrovnika nikako godilo, što je Dubrovnik potpao pod zadarsku guberniju, kako je on nazivlje, s toga i traži združenje s Hrvatskom i Slavonijom u kojoj žive braća Srbi i Hrvati, a ne kao u Dalmaciji gdje je u porabi „većinom tuđ jezik“, te će se „s neustavnog na ustavan život“ preći. To združenje njemu znači „povratak pod ugarsku krunu“ s kojom bješe g. 1357. Dubrovnik sklopio one „slavne *pactiones* (pogodbe)“, a g. 1684. ponovio. Taj ugovor od g. 1357. navagja, a sastoji se iz osam tačaka. Dubrovnik se bješe obvezao: plaćati godišnje kralju ugarskomu 500 zlatnijeh dukata, tri puta moliti se Bogu za istoga kralja, kraljevu zastavu po moru i po kopnu nositi¹⁾ i u pomorskom ratu dvije ili četiri troveslice u pomoć mu poslati. A kralj ugarski: Dubrovčane za saveznike držati i od neprijatelja ih braniti, zakone dubrovačke nepovrijegjene čuvati, svojom privolom potvrditi zemlje na kopnu i otoke, koje su Dubrovčani od kraljeva Srbije i Bosne primili i da se Dubrovčani mogu služiti u javnijem i privatnijem poslima istijem pravom kao da su ljudi ugarskoga naroda. Ispisavši te „slavne *pactiones*“ nastavlja: „Historičko pravo kad nije skopčano s narodnim istina je, malo vriedi, ali kada je kako ovdje skopčano s njim neprocienjivo je blago, koga svak mora da zaljubi i pri srcu drži društvo s Hrvatima pod Ugarskom krunom“.

Ovdje se Medo Pucić pozivlje na historijsko pravo *ugarske krune*, s kojom Dubrovnik bješe sklopio g. 1357., ugovor, i ovo bi

¹⁾ Ove se tačke Dubrovčani nijesu držali.

„malo“ vrijedilo da ugarskoj kruni ne pripadaju Hrvatska i Slavonija, u kojima žive Srbi i Hrvati, *te ne budući onda boljega izgleda da se Dubrovnik riješi njemačko-zadarske gubernije*“, preporuča Dubrovčanima ovo združenje.

Ovo nije bila završna riječ Medova o narodnijem i političkijem pitanjima, jer je njegov ideal bilo nešto drugo, što je g. 1867. u raspravi „La Serbia e l'impero d'oriente“ (Srbija i istočno carstvo) napisao.

Kao što je pjesma „Poma“ njegova oporuka mlagjemu dubrovačkomu narastaju, tako je rasprava „La Serbia e l'impero d'oriente“ njegovo narodno i političko vjerovanje. Ova rasprava ugledala je svijeta u „Nuova Antologia Italiana“, najboljemu italijanskomu časopisu, gdje se samo izvrsna pera ističu.

U početku spomenute rasprave, Medo Pucić se pokazuje odriješitijem pobornikom narodnosnog principa, koji je onako sjajnu pobjedu izvojevao u Italiji nad sofizmima historijskoga prava, prirodnijeh granica, političke ravnoteže, koji (t. j. sofizmi spomenuti) su mučili pamet državnika. Isti se princip ima upotrebiti i u riješenju istočnoga pitanja (t. j. balkanskoga), koje će se najbolje osvijetliti ako se upotrebi ono načelo koje je već u Italiji pobijedilo. „To pitanje (t. j. istočno) koje se prikazuje kao strasilo političarima i zaostava se tolikijem imenima i tolikijem odjelitijem zadacima, kao, kritskijem, grčkijem, rumunskijem, crnogorskiem, srpskiem, hrvatskiem, ugarskiem, arbanaskijem, hercegovačkiem, bugarskiem i drugima još, postaće prostije ako se ri svijetli onijem principom koji je već u Italiji slavio pobjedu, to je narodnosni princip. Pojavilo bi se onda na istoku kao vrhovno i radikalno jedno pitanje, koje je do sada možda najmanje bučilo, a to je srpsko pitanje. Ono se ne može riješiti ako ustupi Turčin koju tvrgjavu Srbiji, ako podijeli koju povlasticu vladaru njezinu, ili ako se takogjer umuozu su nješto malo zemljišta: srpsko pitanje zapliče daleko većijeh posljedica, i pruža se daleko preko granica danasnje Srbije, obuhvata i mijosa se sa pitanjem jugoslavenskijem koje i predvodi, i njegova (t. j. srpskoga pitanja) pobjeda donijela bi sobom pobjedu narodnosnog principa na istoku,“

U drugoj glavi ove rasprave zagovara balkansku konfederaciju kao legitimuo riješenje istočnoga pitanja. U toj konfederaciji Jugoslaveni bi bili središte, a manje skupine kao Rumuni, Grci, Arbanasi, i t. d. po zakonu gravitacije težile bi k istomu.

U trećoj glavi na upit, kada je postalo srpsko pitanje, odgovara: „Srpsko pitanje počelo je propašću Srbije usljed najezde Turaka, i na žalost još uvijek traje. Nije svak sretan kao Italijanci, da im je povjest poznata cijelomu svijetu, da oči sviju uprte na ovu klasičnu zemlju (t. j. Italiju) znaju odmah o čemu se radi, ali je živa istina da su strancima malo poznate povjesne epohe Srbije jednako ostale urezane u narodnoj duši, ako ne i jače nego li one Italije Italijancima, i kogod putuje po srpskijem zemljama neka se ne čudi slušajući svakoga dana seljake govoriti o slavi Dušanovoj i propasti Kosovskoj, kako bi ko drugi pripovijedao o savremenijem dogadjajima“.

U četvrtoj glavi, da stranomu čitalačkom svijetu, koji ne pozna srpske povjesti, predoči jasnije srpsko pitanje, u velikijem potezima prikazuje historiju srpskoga naroda od dolaska njegova u današnje strane. Spomenućemo samo što kaže o Nemanjićima: „Ova dinastija dade u tri vijeka devet kraljeva i dva cara Srbiji, koja pod njihovom vladavinom postade najjača država na istoku, i združi se s Mlečićima i Normanima Napulja, i otvori pristup italijanskoj industriji kroz pristaniste Dubrovnika i kad se najveći srpski vladalac, Stefan Dušan Silni, pokorivši gotovo cijeli poluostrov tračko-ilirički i uredivši ga feudalno na zapadnu, proglasi carem Srbije i Romanije (g. 1333.) i s toga zasnova osvojenje Carigrada, da (riječci su Lukarijeve, ljetopisca dubrovačkog) *drži daleko od Evrope narode nevjerne i prenese carstvo i monarhiju Kostantina Velikoga na srpski narod*, on htjede imati u preduzeću drugom dužda mletačkoga, ali se ovaj, ne misleći da je to i mletački interes, ne odazove pozivu, i Dušan na čelu vojske od 85.000 vojnika pokuša sam slavno djelo. Pokušaj se izjalovi zbog nenadne groznice koja pokosi život Velikoga Cara 1358. godine, kad je već bio na pô puta“

Nadalje u više glava nastavlja iznašanjem povjesti prošaste i savremene srpskoga naroda: u devetoj glavi govori o ratovima Srbije pod Karagjorgjem i Milošem Obrenovićem, u desetoj o Crnoj Gori, u jedanaestoj o bunama u Hercegovini i Bosni, u četrnaestoj iznaša povjest ugarskijeh Srba.

O Hrvatima govori Medo u petoj i petnaestoj glavi. O samostalnoj Hrvackoj u petoj glavi piše: „Hrvati, stanovnici Dalmacije (osim Dubrovnika i Kotora) i liburnije, zbaciivši jaram bizantinski, upadoše u jaram frauački, koji utjelovivši ih zapadu rastavi ih od

ostalih Jugoslavena. Otjeravši oni junački njemačke tlačitelje g. 840., napraviše kraljevstvo, koje pod Petrom Krešimirom bijaše veoma vrijedno štovanja, ali nestavši njegove dinastije, pridružiše se kraljevstvu ugarskomu kao *regnum socium* 1099. g., pozvavši na prijesto Kolomana I. mađarske dinastije Arpadovaca“.

U petnaestoj glavi raspravlja o Hrvatskoj i Slavoniji, i o aspiracijama hrvatskijeh političara, te kaže da je njihova svrha sa svijem druga od one Srbâ, jer oni (t. j. Hrvati) oslanjajući se na historijsko pravo, ne će da se prisajedine drugijem skupinama, već bi htjeli da se druge pridruže njihovu kraljevstvu, pa nastavlja: „Slaveni Hrvatske i Slavonije, ako je narječje dostatno za oznaku jednoga naroda, pripadaju grani srpskoj u Slavoniji i vojničkoj Krajini, i grani slovenačkoj u gragjanskoj Hrvatskoj; ali i ovi posljednji, otkada su odredili svoje poglede za budućnost, usvojivši srpski jezik za jezik službeni, srpsku književnost za svoju, zemlje srpske za svoje, nazivajući ih samo imenom hrvatskijem, takova zamjena imena ne mnijenja ništa na bitnosti stvari i pitanje hrvatskoga kraljevstva uvijek je stvar srpska“. Malo niže kaže da je Dalmacija jedina zemlja u kojoj Hrvati žive ne pomiješani i to u kotarima Zadra, Šibenika i Spljeta i na otocima jadranskoga mora.

U šestoj glavi govori o Dubrovniku, što od riječi do riječi prevagjamo: „Umetnuta u mletačko zemljište na dalmatinskoj obali opstajaje od davninâ obrtna i trgovačka *republika* srpska *Dubrovnik*, i ona sama, usprkos Turcima, trajala je vjerna slobodi, narodu i zapadnoj prosvjeti do Napoleona I. (1806). Ovdje susretavši se stihija slavenska sa italijanskom porodi se duhovna sveza, koja će biti za Srbiju od veoma velike koristi. Dubrovčani, koji običavahu šiljati cvijet svoga plemstva na nauke u Italiju i vojevati megju Maćedoncima Napulja, šticeeni od Papâ, koji na svoje troškove množahu utvrđenja, od kraljeva Napulja koji držahu jednoga časnika oružanja (un *ufficiale d' armamento*) s naslovom upravitelja oružja (*governatore d' armi*), od Medici koji trgovahu i od Mlečića koji ipak hlepljahu za posjedom (t. j. Dubrovnika), sami su od Srbâ imali tu korist da udome u svojoj kući latinsku obrazovanost, i ushićeni milinom italijanskijeh muza stvoriše književnost srpsku, koja za četiri vijeka bijaše joj najvjerniji odjek. Premda onda, zbog provale Turaka, zbog velike razlike u kulturi, koja nastade megju jednijem i drugijem i takogjer zbog nestasice štamparijâ, nije mogla uticati na jadne Srbe,

danas pak, probudivši se, učini im se nevjerovatno čudovište, i Srbi i Hrvati veličaju natječući se kancionere petrarkine Držića i Menčetića (vijek XV.), Ranjine štampan u Firenci, koji XVI. vijeka bijaše vitez sv. Stefana od Pize, i njegova savremenika Zlatarića koji bijaše rektor sveučilišta u Padovi i preveđe *Amintu* Tasovu, dok u srpskijem komedijama Nalješkovićâ čutiš Ariosta i Machiavelli-ja. U XVII. vijeku Gundulić koji u svome eposu od 20 pjevanja, *Osmanu*, toliko opominje na Torkvata, bješe preveo „la Gerasalemme“ i od toga se još hrane fragmenti, i Palmotić preveđe milozvučnijem stihovima koji se još čitaju i štampao je u Rimu Kristijadu Vide. Ako su takogjer i danas imena Monti, Manzoni i Leopardi poznata s onu stranu (t. j. na Balkanu) mora, najveća je zasluga nekijeh Dubrovčana. U zamjenu Srbi Dubrovnika dadoše Italiji i po njoj evropskoj obrazovanosti naučenjake prvoga reda, kao što bješe liječnik Baljivi i matematičar Bošković, i možda najbolje latiniste prošloga vijeka Staja, Kunića i Zamanju“.

Prikazujući povijest srpskoga naroda zaustavlja se na znameniti dogogjaj, biva seljenje jednoga dijela srpskoga naroda u Ugarsku, Hrvatsku, Slavoniju i sjevernu Dalmaciju, da vojuje protiv Turčina zajedno s česarovcima i Mlečićima. Osobito ističe 1791. godinu, koja je veoma znamenita po razvitak istočnog pitanja. Česar Leopold II. 1791. g. sklopi s Turcima u Šistovu mir, po kojemu Sava i Dunav postadoše granice između jedne i druge države. Ovim mirom zaključise se višestoljetni ratovi među česarevinom i Turskom. Ovomu dogogjaju daje Medo veliku važnost: „Ovo uzmicanje česarevine od istočnog rata podijeli na dvoje Jugoslavene ili ti Srbe, i privezavši ih jedan dio sa svijem sudbini Austrije a drugi Turske, učini mnogo težim riješenje jugoslavenskog ili ti srpskoga pitanja. Dok je u istinu prije *narodna stvar* bila potpomagana oružjem i željama cijele Evrope, od onog časa nije bila više i bješe ostavljena samoj sebi Druga velika nevolja koju prouzrokovala istoku politika Leopolda II. sastoji u tome da niječući pomoć zapada onijem narodima, koji su u nj veliko povjerenje imali, prisili ih, ako ne htjedoše zdvajati, obratiti se dušom i tijelom Rusiji i dade povoda ovoj državi stupiti u akciju

Posto je prikazao prošlost i sadašnjost Srba u Austro-Ugarskoj i izvan nje primiče se svrsi ili ti cijelji svoje rasprave. Ne smije se zaboraviti da je ova rasprava pisana 1867. g., ali u glavnome

pisac je dobro pogodio poteskoće riješenju istočnog pitanja. Osim nastojanja i naprezanja kršćana na balkanskom poluostrvu da se oslobode turskoga jarma, vidi u suparništvu izmegju Austro-Ugarske i Rusije novu pogibao pravilnomu riješenju ovoga pitanja.

Balkanski su hrišćani slabi da sami riješe svoju sudbinu, i u toj slabosti nalazi najslabiju stranu istočnog pitanja: „Danas ne može više biti nikakve obmane, slabost Srbije najslabija je strana istočne reforme, i kao što bi ojačati Srbiju imao biti prvi cilj onoga te hoće vidjeti umiren i uregjen istok, ili ti barem bez namećanja stranaca, tako bi se svako morao osvjedočiti da pitanje Srbije upliće riješenje istočnog problema“. Pa nastavlja: „Austrija, kao što je imala u pokretu italijanskom i njemačkom, tako ima još uvijek u pitanju srpskom najglavniji udio; udio, kojemu joj daju pravo i njezina povjest prije francuske revolucije i njezina vlast nad pet milijona Jugoslavena, od kojih su više od trećeg dijela Srbi. Budi dakle da se uzme u obzir vlada austrijska ili mnoštvo Slavena u opće (17 milijuna) koji sačinjavaju većinu ćesarevine ili Jugoslavena na po se koji se nas iz bližega tiću, ne može se ni na koji način, govoreći o istočnom pitanju, zaboraviti na Austriju i ne obazrijeti se na oblik koji je u njezinu krilu uzeo srpski pokret“.

Kad balkanski hrišćani ne mogu sami umiriti i urediti Balkan, pisac kaže, da bi ćesar austrijski imao preuzeti obiteljske tradicije ratovanja s Turcima, i uvjeriti se, pošto je bio iskljućen iz Njemačke, da mu je nemoguće uzdržati malomu broju Nijemaca gospodstvo u ćesarevini, te oružanom rukom zavojštiti na Turćina, ćijem bi pitanje srpsko predvogjeno od austrijskog ćesara osiguralo njemu prevlast na istoku.

Ko ga dakle zadržava da to ne uradi? — Rusija, odgovara Medo Pucić, pa s toga je on i cijenio velikom pogrješkom, što je 1791. godine Austrija prestala ratovati s Turcima i prepustila Srbe na Balkanu samijem sebi, a ovi onda se obratili Rusiji, koja je pozivljući se na jednakost vjere sa Greima i na jednakost plemena sa Slavenima su malo truda postala gospodaricom težnja balkanskih naroda.

Ali ako Austriju zadržava strah od Rusije, hoće li Rusiju zadržati strah od Austrije? Ovako se pita pisac, te dolazi do zaključku da se preteće katastrofa od nenadnog i silovitog riješenja istočnog pitanja treba osnovati jednu znatnu državu na istoku; „i ova drža-

va, koja sada već postaje potrebita pogodba sigurnosti Evrope, ne može biti, po našem svemu govoru, nego kraljevstvo Srbije“.

Ovijem riječima svršuje Medo Pucić svoju raspravu.

* * *

Razabrali smo Meda Pucića kao pjesnika, književnika i naučenjaka te političara. Preko svega toga ogromnog rada. Medo je bio djelom riječju izgledom duša dubrovačkoga narodnoga pokreta; on upućuje i vodi omladinu. On bijaše u Dubrovniku vogja, učitelj, barjaktar. On je prvi osnivač dubrovačke narodne štionice i njezin uzdržatelj u doba kad joj je smrtna pogibao prijetila, on gotovo svake godine potvrgjen predsjednikom iste i umro je u toj časti, on predsjednik odbora za podizanje spomenika Gundulićeva . . . Vrijednost i zasluge Medove bile su pripoznate od svega našega svijeta: srpsko učeno društvo u Biogradu i jugoslavenska akademija u Zagrebu prisvojše ga svojijem članom. Bijaše vitez Ivanitskog Malteškog reda po visokom rodu, od Rusije bi odlikovan viteštvom sv. Ane druge klase.

Dana 30. juna 1882. g. umrije Medo Pucić. Žalost bijaše opća, ali za Dubrovnik i srpsku Dubrovačku omladinu najveća.

Prof. Pero Budmani na groblju nad lijesom pred velikom pratnjom bješe izrekao rijetki govor. tako vješto umjetno i zanosno da u peroraciji gane sve slušaoce a nekijem istiješti i po koju suzu.¹⁾ Svak je besjednika zapiždren slušao preko cijele besjede, koja ovako svršava:

„Nijesi umro, Medo, naša diko; osim kosti i kože ništa drugo nijesi propustio mrkoj smrti; tvoje je ime ostalo, tvoja su djela s nama. Ne ćeš ti umrijeti nikad, slavni Medo, jer će te narodnja uspomena, draža od zlata i draga kamena, kako ti sam veliš, sahranit od smrti, od zaborava. Dok bude svijeta, dok jedno naše srce bude kucati, tvoje će slavno ime, spojeno s Njegoševim i s Brankovim, biti neumrlo. Ne ćemo plakati dakle za tobom; dapače prinašamo na tvoj grob nešto što će ti više ugoditi nego naše suze i prinašamo ti obećanje da ćemo iti stazom kojom si nas uputio. Kunemo ti se da ćemo svagda tvoje stope slijediti i obećavamo ti da iskra, što si nam u srce ukresao ne će nigda se ugasiti i da se plodno sjeme ne će nigda izjaloviti što si u naše duhove bacio

¹⁾ v. Slovinac br. 23. g. 1882.

i kunem ti se da ćemo izvršiti do dlake tvoju oporuku, što si nam u *Pomi* ostavio:

Oj pokle te previšuji nadari
Umom, silom, licom, r'ječi sličnom
Da nam budeš mogju svijom dičnom,
Srpska zemljo der za sobe mari,
Šta ćeš tražit misirskih oaza,
Vlaskih!) čuda, njomačkih dokaza?
Iznesi nam svoje grude plod,
Kaži sv'jetu svoj junacki rod!

„A ti dični Medo, na krilima tvoje vile koja te od smrti sačuvala, straži lebdi nad radom i stazama tvoga omiljelog naroda dok ga vidiš srećna i čestita za čim si još iz djetinjstva žarkom dušom hlepio“.*)

A. F.

DUBROVNIK

Kalendar

Katolički, Pravoslavni, Muhamedanski i Jerrejski

za prošlu godinu

1897.

Godina I.

Cijena 40 novčica

U Dubrovniku

Ispravio i urednik: Srpski Dubrovnik: Skupština A. Bančića.

1896.